

UN IMPORTANT DOCUMENT VILCEAN DIN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1848

FLOREA STĂNCULESCU

Revoluția de la 1848, în Țara Românească, a cuprins, după cum se știe, aproape toate categoriile sociale asuprite sau îndepărtate de la viața politică și s-a resimțit în activitatea tuturor instituțiilor și organizațiilor moderne, locale și centrale, de la învățământul sătesc¹ și orășenesc până în armată², artă³ și presă. „Se poate spune că revoluția din Țara Românească — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — a avut cea mai mare amploare, a atras în viltoarea ei cele mai largi forțe sociale, a îmbrăcat cele mai variate și mai ascuțite forme de manifestare⁴.

Mai aproape de masele revoluționare, școala și slujitorii ei au avut o deosebită contribuție, atît sub latura practic-organizatorică, cît și sub aspectul îmbogățirii teoriei revoluționare. Dascălii școlilor naționale — așa cum am arătat într-un studiu recent⁵ — au pregătit poporul pentru revoluție, au avut legături, directe sau indirecte, cu fruntașii revoluționari, primind instrucțiuni, orale sau scrise, iar după declanșarea revoluției au prelucrat și „deslușit” PROCLAMAȚIA DE LA IZLAZ, devenind, mulți dintre ei, comisari de propagandă sau îndeplinind sarcini administrativ-politice⁶. Nu stăruim, de data aceasta asupra activității revoluționare a școlii și slujitorilor ei, deoarece aspectele generale și de detaliu ale problemei au fost înfățișate. Ne vom opri însă, mai mult, asupra activității didactice și revoluționare a inimosului și distinsului cărturar vilcean, Constantin Codreanu, profesor la școala normală, de la care a rămas și cea mai completă deslușire a Constituției, o adevărată chartă a drepturilor poporului român⁷.

»

Înainte de a analiza bogăția de idei a deslușirii și a o reproduce, integral, în anexă, încercăm să prezentăm, succint, pe baza documentelor inedite de arhivă, biografia, de dinainte de 1848, a harnicului și devotatului dascăl vilcean care a fost exemplu de muncă pentru generațiile contemporane lui și rămîne model de viață și pentru cele actuale.

Nu cunoaștem originea și locul de baștină ale profesorului Constantin Codreanu, însă știm că în anul 1842 era candidat de profesor la colegiul Sf. Sava⁸, pe care, probabil, îl absolvise, făcînd practică în

vederea numirii sale, într-un post vacant de profesor, la una din școlile normale din reședințele județelor. După doi ani de ucenicie didactică, în 15 oct. 1844, în urma transferării lui Toma Serghiad de la școala normală din Rîmnicul Vîlcea la cea din Pitești, rămînînd catedra vacantă Eforia școalelor îl numea, ca profesor la cls. I—II, pe Constantin Codreanu, care-și începea astfel apostolatul în orașul de pe malul Oltului, primul său raport, după sosire, fiind din 25 oct. 1844⁹. La sfîrșitul anului școlar 1844—1845, potrivit obligațiilor impuse de Regulamentul de funcționare al școlilor, din 1833, profesorul C. Codreanu raporta Eforiei școalelor, situația statistică școlară. Din aceasta rezulta că, în județ erau 171 de școli comunale cu 3 592 elevi, iar la școala normală frecventau un număr de 160 elevi. În ceea ce privește învățămîntul particular, C. Codreanu raporta că nu sînt școli particulare în orașul Rîmnicu-Vîlcea, dar că în orașul Ocna există o astfel de școală românească, în care se predă, ca și în școala publică, după metoda monitorială sau lancasterică, de către un învățător de origine din Transilvania, pe nume, *Grigore Căluș*. De asemenea, situația statistică consemnează și faptul că „șase tineri din orașul Rîmnic iau, de la profesorul școlii normale — adică de la el — *lecții de franțuzește*”¹⁰, ceea ce însemna că se simțea nevoia și în orașele reședință de județ de înființarea școlilor de grad gimnazial, cum erau școlile de umanizare de la Craiova și București.

Profesorii școlilor normale, care predau la cls. I și II, se ocupau, în perioadele fixate de Eforia școalelor și de pregătirea candidaților de învățători pentru școlile comunale, rezolvau corespondența școlii normale, pe care o conduceau, cu simpla calitate de „profesor normal”.

În vacanțele școlare, profesorul școlii normale de la cls. I—II făcea revizia și îndrumarea școlilor satești, structura anului școlar fiind deosebită la acestea față de cea de la școala începătoare normală din reședința județului. O asemenea revizie a făcut și Constantin Codreanu între 28 decembrie 1846 și 11 ianuarie 1847, cînd a cercetat, după cum raporta el, 40 școli cu circa 800 școlari, apreciind că a găsit mulți elevi înaintați la învățătură, manifestîndu-și regretul că nu a putut să-i verifice pe toți de la școlile vizitate. Dovedind dragoste pentru copii și animat de imboldul pentru luminarea poporului, Constantin Codreanu încurajează, material și moral, pe copiii sătenilor, acordîndu-le unora bani pentru cărți iar altora făgăduiala că le va trimite cărți „cunoscînd însumi — preciza el — trebuința ce simțeau să citească mai multe feluri de scrisori”¹¹. La o lună după această revizie, copleșit de multitudinea sarcinilor ce le ducea, C. Codreanu se plîngea Eforiei școalelor de diversele ocupații cărora trebuia să le facă față. Raportul său din 27 februarie 1847 reprezintă o splendidă pagină de antologie școlară, din care se vede atît pregătirea intelectuală a dascălului cît și activitatea lui didactică și social-obștească. Astfel el arată că trebuie să stea în școală cîte 7—8 ore pentru activitate didactică și în plus trebuie să rămînă pentru a rezolva corespondența cu Eforia școalelor sau pentru a da răspuns la rapoartele revizorilor școlari. De asemenea el reamintește că trebuie să facă anchete și revizii la școlile comunale precum și discuții cu cetățenii din oraș în legătură cu mersul învățăturii copiilor sau referitoare la mișcarea ideilor și a producțiilor literare curente. În

finalul raportului din care reproducem un fragment pentru a da coloritul și atmosfera epocii, Constantin Codreanu scrie : „am auzit în lecțiile virtușilor mei profesori că oricare amplotiat (funcționar Fl. S.) e dator să jertfească toate minutele vieții sale, slujbei, adevăr care am aflat repetat de Salustiu și de Monteschiu (sic) *ce lauda pe cei dinții romani* (s.n.), care prin zelul lor pentru binele patriei au ajuns a face fapte ce-i arăt ca niște ființe surnaturale (sic), pe care vrînd să-i imitez m-am silit în tot chipul a nu supăra pe cinstita Eforie, arătînd greutățile slujbei mele, dar acum, ajungînd la imposibilitatea a le mai săvîrși, deși întrebuițez nu numai ceasurile vacanțelor, duminicile, jolle (joia nu se făcea școală, Fl. S.) și serile, m-au adus în stare să simț o mare durere în piept și slăbiciune de ochi, ce mă fac să prevăz că peste puțin timp nu voi mai fi folositor nici mie, nici cinstitei Eforii”. În continuare, Constantin Codreanu menționa că fiecare profesor trebuie să cetească foarte multe cărți și să fie la curent cu publicațiile ce apar pentru ca „în societate să poată face frumoasei literaturi prozești noi, *mai ales aici unde bunul gust stă numai în lăcs trupesc*, (s.n.) fără a-și aduce aminte că au și suflet, pe care sînt datori a-l nobila și a-l împodobi cu idei, care dau simțăminte lăudabile”¹², critica el preocupările materiale, înguste, ale concetățenilor săi.

În 10 aprilie 1847, profesorul Constantin Codreanu raporta Eforiei că, focul care s-a declanșat la casa sulgerului Stanciu Căpățineanu (fostul profesor și inspector al Școlii centrale de la Craiova, 1831—1836, Fl. St.) a cuprins și clădirea școlii, din care nu s-a putut salva nimic, nici cărți, nici cataloage¹³ din care cauză în septembrie nu a putut re-deschide cursurile decît cu candidații de învățători¹⁴.

Din același an școlar, 1847—1848, la școala normală din Rîmnicul-Vîlcea, funcționează, pe lîngă Constantin Codreanu, și Gheorghe Rîureanu, participant și el la revoluția de la 1848¹⁵.

În urma aplicării reformei școlare din 1847, de îndrumarea și controlul școlilor naționale din Oltenia răspundea Ion Maiorescu, fostul inspector al Școlii centrale, căruia, în 12 dec. 1847, prof. Constantin Codreanu îi raporta următoarele : că funcționa de 3 ani la școala din Rîmnicul-Vîlcea, ceea ce corespunde cu cele arătate mai sus, că în anul școlar încheiat nu i se dăduseră lemne îndeajuns pentru școală și de aceea, pentru a nu închide cursurile, plătitse 30 galbeni din banii lui ; chiria pentru încăperile de școală o plătitse din împrumuturi iar cheltuielile de deplasare pentru revizia școlilor din județ (200 lei) încă nu-i fuseseră decontate ; totodată el arată că, în județ funcționau 174 școli comunale, crescînd numai cu 2 numărul acestora față de 1845, dar numărul elevilor scăzuse de la 3 592 la 3 485¹⁶. Cele comunicate de profesorul vîlcean erau confirmate și de Ion Maiorescu în raportul său din 2 ianuarie 1848 către Eforia școalelor și pe care-l semna : „revizorul școlilor elementare (cele din orașe) și comunale din *România mică*” (s.n.), cînd arată că, una din clase (I a) nu se deschisese încă „pentru-că abia atunci se închiriasse o mică încăpere pentru această clasă iar dl. profesor era învăluit în corespondență”. De asemenea, revizorul școlilor din Oltenia preciza că chiria încăperii o plătitse Constantin Codreanu pe 2 ani, iar în ceea ce privește îndeplinirea sarcinilor, aprecierea făcută întărește atitudinea de devotament a profesorului care

s-a achitat „cu o scrupulozitate rară și lăudabilă și că piedicile sînt numai din nepătrunderea unora și nepăsarea altora.”¹⁷

Desfășurarea revoluției de la 1848, în Oltenia, ne este, în parte, cunoscută în urma publicării și comentării documentelor referitoare la această puternică și de mare amploare ridicare la luptă a maselor populare¹⁸. Dar, deși autoarea culegerii menționează că, un rol important în revoluție l-au avut comisarii de propagandă, majoritatea lor provenind din rîndul profesorilor, nu sînt cunoscute și analizate „deslușirile” făcute de aceștia *Proclamației de la Izlaz* și nici rapoartele sau memoriile unora dintre ei¹⁹. Profesorul Constantin Codreanu nu este menționat nici măcar în materialele de referință, deși după cum se va vedea a avut o deosebită activitate.

După declanșarea revoluției, în luna iulie 1848, împreună cu alți profesori din județe, Constantin Codreanu este chemat la București de guvernul provizoriu pentru a fi numit comisar de propagandă și a primi instrucțiuni. La sfîrșitul lunii se reîntoarce la Rîmnicul-Vîlcea și, după cum rezultă din raportul său, din 20 august, prelucrează cu candidații de învățători documentul programatic al revoluției. Originalul deslușirii îl anexează la raport, precizînd că unii dintre învățători „au copiat și proclamația Constituției, fiindcă mi-au spus că nu se află la satele lor din pricină că logofeții, fiind așezați pe 2—3 sate, n-au cînd să le cetească sătenilor ori că aceasta o fac din pricină — sublinia el critic — că se știu și ei de aristocrați”²⁰.

După înăbușirea revoluției, profesorul Constantin Codreanu este arestat și închis la Văcărești, de la 29 sept. 1848 pînă în 4 iulie 1849, cînd este eliberat²¹, fiind și bolnav. De altfel îmbolnăvirea se datora, după cum arăta el în plîngerea din 26 aug. 1849 atît tratamentului din închisoare, dar și condițiilor mizerabile în care se făcuse transportul arestaților, din Oltenia pînă la București. Astfel el scria îndurerat, dar și acuzînd regimul contra-revoluționar, că simte încă „tristele urme ale nenorocitei călătorii de 27 zile, în care (căruțe) dezvelite, prin vînt și ploii, găzduind de multe ori prin case fără foc și fără hîrtii la ferestre”²².

Nu ne mai ocupăm, în continuare, de biografia de după 1848 a lui Constantin Codreanu, deoarece problemele respective ar ieși din cadrul subiectului propus, urmînd a analiza bogatul conținut de idei, cuprinse în deslușirea făcută candidaților de învățători.

*
* *
*

Deslușirea *Proclamației de la Izlaz* este, după cum am arătat mai sus, și cum se va vedea din anexă, una din cele mai dezvoltate prelucrări a proiectului de Constituție, cum numai un adevărat teoretician și practician revoluționar o putea face. Chiar dacă, pe alocurea, se mai observă rămășițele concepției mistice, ca de altfel și în alte documente de epocă, deslușirea teoretizează și explică o serie de concepte importante revoluționar-democratice, ca de exemplu : *Constituție, suveranitate și independență națională, egalitate socială, progres tehnic, etc.*

La început, deslușirea are un preambul, în care sînt explicate cauzele revoluției și conținutul principal al punctelor Constituției, cu toate că și atunci, cînd ajunge la prezentarea lor, le dezvoltă pe larg²³.

În elaborarea preambulului, fără îndoială că profesorul Constantin Codreanu s-a călăuzit după însuși textul „Proclamației revoluției din Țara Românească”, citită la Islaz în 9 iunie 1848 și care are o parte introductivă și una finală după enumerarea celor 22 de articole²⁴, numai că deslușirea făcută la Rîmnicu-Vîlcea este mult mai detaliată.

În primul rînd profesorul vîlcean dă o definiție foarte clară Constituției, ca lege fundamentală a unui *stat suveran și nealîrnat*, față de alte state, prin aceasta demonstrînd necesitatea cîștigării independenței naționale și subliniind în același timp și cum trebuie să fie legăturile între state, bazate pe bună înțelegere și fără amestec în treburile interne.

De asemenea, ținînd seama că se adresează candidaților ce doreau să devină învățători care, la rîndul lor, vor prelucra proiectul de Constituție locuitorilor săteni, profesorul Constantin Codreanu explică clar și pe înțelesul lor cauzele revoluției.

Principala cauză, în jurul căreia se centrează întreaga argumentare și asupra căreia revine de mai multe ori, Constantin Codreanu, ca un adevărat revoluționar și reprezentant al maselor populare de la orașe și sate, o constituie *starea mizerabilă, de exploatare și asuprire a țărănimii*, în primul rînd, și în al doilea rînd *îndepărtarea burgheziei de la viața politică*. Astfel de 3 ori vorbește el de „nenorocita stare a sătenilor, care din zi în zi creștea tot mai mult” și de „soarta orășenilor ce erau nenorociți de cei mari” iar cînd critică boierimea și privilegiile prevăzute de Regulamentul Organic este necruțător, comparînd pe boieri cu viespele „care s-au hrănit cu sîngele orășenilor și mai virtos cu al sătenilor” îmbogățindu-se „din pierderea neguțătorilor și a sătenilor”.

Problema emancipării clăcașilor (la Constantin Codreanu reprezintă punctul 12) — piatra unghiulară a revoluției după expresia lui Nicolae Bălcescu — este explicată la fel ca și în „Proclamațiunea revoluțiunii” în sensul că despăgubirea proprietarilor va fi făcută de către stat, dar noutatea pe care o aduce profesorul vîlcean sta în aceea că întrevede statornicirea relațiilor capitaliste ce se vor stabili după înfăptuirea reformei, cînd afirma că: „lucrul ce vor face lăcuitorii săteni proprietarilor li se va plăti în fiecare zi cu bani”.

Punctul 17, referitor la desființarea rangurilor, îi prilejuește lui Constantin Codreanu să facă o lungă incursiune în sistemul inegalității sociale, demascînd goana după titluri boierești a acelor care priveau „țara ca o moșie a lor” și rangurile, căpătate prin bani, „mijloc de chiverniseală” aceasta ducînd și mai mult la înrăutățirea situației țărănilor și orășenilor.

Explicînd reușita, relativ pașnică și fără vărsare de sînge, a revoluției, Constantin Codreanu îndeamnă la vigilență și la apărarea, chiar cu armele, a cuceririlor revoluționare, deoarece boierimea va încerca să readucă țara la starea de dinaintea revoluției.

Animat de progresul tehnic și întrevăzînd necesitatea dezvoltării activităților industriale, Constantin Codreanu amintește și de grija ce va avea-o statul în înființarea de „felurite așezăminte manufacturale” (punctul 20).

Nu mai stăruia asupra altor probleme importante din deslușire, lăsînd cititorul să aprecieze justa analiză a situației social-economice

din țară, subliniind însă profunzimea de care dă dovadă profesorul vilcean în completarea și adăugarea unor elemente noi, de gândire și ideologie revoluționară, care ridică pe o treapă superioară școala națională și pe slujitorii ei.

ANEXA

Deslușirea a Constituției și acelor 21 de puncturi pe care se întemeiază Constituția noastră.

Constituție însemnează temelia legiurilor unui stat liber și neatârnat de altul în privința dreptului ce are acea nație de a face legi care privesc și asigură îmbunătățirea soartei lăcuitorilor ei din toate clasele, legi care nu vatămă interesele staturilor vecine și care promet fericire fiecărui om precum vom înțelege din explicarea puncturilor Constituției. Astfel de drepturi dobândiserăm și noi fraților, de la 11 iunie; această constituție întemeiată pe 21 de articole, cuprinde toate legile cele mai bune ce a putut neamul omenesc să albească de la începutul lumii până acum [...]. Aceste sfinte legi le dobândiserăm, fraților, într-un timp când noi n-aveam nici o nădejde, cu toate că răul ne sugruma pe toți, cu toate că toți gemeam sub jugul tiraniei, dar nici unul nu îndrăznește să creadă că s-apropiat (sic) timpul mântuirii noastre, dorit de multe veacuri.

Citiva bărbați, negreșit insufleți de sf. Pronie care fu atinsă de lungile suferinți ale Românilor, pătrunși de milă de nenorocita stare a sătenilor, care din zi în zi crește tot mai mult, și scribiți de soarta orășenilor ce erau nesocotiți de cel mare se desbrăcaseră de toate interesele, lepădară toate nădejdele și uitând pericolul care le-ar fi stins viața când n-ar fi izbutit, hotărîră să facă or ce jertfă ca să scoată țara din ghiarele cumplitei nenorociri ce amenința s-o sfîșie și s-o înghită. Acești bărbați, făcători de bine prin mîntuirea ce au adus Nației, trebuie, fraților, să-i cunoașteți și D-stră pentru că numele lor se cuvin să fie scrise în inimile noastre și ale fiilor noștri ca într-o aramă (sic) prețioasă care bine îngrijită să poată doîni cît va ține lumea. Numele celor mai cunoscuți sînt: Neculae Golescu, Ion Eliad, Hristodor Tel, Gheorghe Magheru, Nicolae Pleșoianu și alții.

Dumnezeu a arătat acestor bărbați sculați împotriva boerilor ce ascundeau dreptatea și le dăde mijloace ca să poată răsturna pe apăsătorii noștri numai în trei ceasuri, fără nici o jertfă omenească, adică fără a se vărsa vreo picătură de sînge pentru că ei urmau pe calea evangheliei care cere de la oameni dreptate și frăție, care de la 11 iunie s-a făcut slăvită deviză a Nației noastre, titlu de se cuvine să fie scris nu numai pe toate steagurile și casele noastre ci însă și sădit în inima fiecărui Român, mai virtos că acei bărbați care cîrmuiesc acum țara ne dau pildă în toate zilele, ertînd pe vrăjmașii lor pe care alți oameni i-ar fi pedepsit cu moartea...

Dar nu se cuvine, fraților, să uităm că, dacă le-am dobîndit cu așa puțină osteneală noi trebuie să ședem în adormire; nu trebuie să uităm că, acele îngrozitoare vespi care s-au hrănit pînă acum cu sîngele orășenilor și mai virtos cu al sătenilor privesc ca și noi aceste drepte legi, ci trebuie să ne aducem aminte c-acele urite lipitori, cu figură de om, ar vrea să strice toată această reformă mîntuitoare pentru toți românii ca să aducă lucrurile la starea de mai înainte și poate la alta și mai proastă ca să poată să ne sfîșie pe nesimțite.

De aceea, afară de grija Guvernului care priveghează toate mișcările oamenilor, vrînd să ne aducă pe toți la sfîrșitul ce dorim, la fericire, se cuvine să priveghem și fiecare din noi și să ne ferim de toți slujitorii și oamenii acela care vor să ne ducă la prăpastie; se cuvine să facem tot ce ne poruncește Guvernul prin dl. Administrator, prin dl. Subadministratori și mai virtos prin dl. Comisari; se cuvine să sprijinim lucrările Guvernului cu înțelepciunea și cu orice mijloc cinstit, *ba chiar și cu armele*, de va cere trebuința, ca să nu cadem în prăpastie.

Unii din D-stră care m-ați ascultat cu băgare de seamă cînd făceam la Catehism explicații asupra datoriei fiecărui om către Patrie, crez că vă aduceți aminte și acum că Românii, strămoșii noștri, cel mai însemnat popor al vechimei n-ar fi putut ajunge la acea glorioasă stare de n-ar fi avut bărbați virtuosi și iubitori de patrie ca Brutus, ca Mucie Scevola, ca Fabricie²⁵, ca Curie Dentat²⁶ (sic), ca Cincinatus ca Scipionii, ca Regulus care a tras încrederea a toată lumea asupra Romii prin generoasa jertfă ce-a făcut pentru foloasele Patriei sale. Din istoria Romanilor vedem fraților, că pe cît fiecare este mai supus legilor și pe cît fiecare face jertfă cît de mică, pe atît Patria se face mai tare, fiindcă acea mică jertfă adunată de la toți face o sumă de

avere și de putere însemnătoare care aduce după mine foloase mari ca să le reverse asupra corpului întreg al Nației; și dacă Romanii, prin supunerea lor legilor, care în alăturare cu ale noastre aveau multe greșeli și barbarii, au ajuns tari, puternici, nebiruiți și temuți de vrăjmașii lor, ce vom ajunge noi dacă tot Românul se va supune cu rivă și dragoste sfintelor noastre legi? Zic sfintelor noastre legi penitrucă făgăduiesc fericire lăcuitorilor țării noastre și pace lumii întregii (s.n.) fiindcă nu vatămă deloc pe vecinii noștri; dovezi însemnătoare despre sfîntenia legilor noastre de acum avem patru mari epoci din care România, de la 11 iunie, scapă ca prin minune de pericolele ce o amenința să cază în ticăloșie mai mare decît cea de mai înainte prin uneltirea vrăjmașilor; și mîntuirea noastră trebuie să știm că vine înții de la Dumnezeu care sprijină pe cei drepti împotriva celor răi și al doilea din unirea Bucureștenilor împotriva tiranilor Patriei. Așadar, de vom fi și noi toți uniți cu Bucureștenii c'o statornică și tare voință de a ne supune și a face toate cîte va cere Guvernul de la noi, vom ajunge într-o zi a ne bucura cu desăvîrșire de fericirea care ne făgăduiesc legile noastre; iar de vom fi nesupuși vom ajunge într-o ticăloșie mult mai grozavă decît aceea care ne-a făcut pînă acum să gemem, vreme în care n-am fost auziți decît de patrioții sus arătați, pe care n-am mai putea găsi niciodată dacă i-am lăsa acum nebunește să piară prin răutatea vrăjmașilor noștri.

Iată fericirea ce ne făgăduiesc legile noastre:

1. *Independența administrativă* adică dreptul de a ne cîrmui de ai noștri, iar nu de străini, precum am pățit pînă la anul 1820 (sic) cînd domnul Tudor ceru de la Înalta Poartă a nu mai trimite domni greci care veneau însoțite cu rudele și de prietenii lor ce se sîrgulau prin jafuri să se îmbogățească și să ne strice unirea cea frățască de mai înainte, care făcea pe vrăjmașii Patriei să tremure de frică și *independența legislativă* adică, dreptul de a face legile în țara noastră prin ai noștri, cînd vom socoti de cuvîntă și precum vom crede că pot să aducă foloase tuturor lăcuitorilor: legi nu ca Regulamentul care dă drept numai boierilor a se îmbogăți din pierderea neguțătorilor și a sătenilor, (s.n.) ci legi ca cele de acum care dă drepturi d'opotrivă tuturor oamenilor.

2. *Egalitatea drepturilor politice* (s.n.) însemnează că: legile de acum dă drept fiecărui român, fie boier, fie neguțător, fie meseriaș or plugar să fie judecat după glasul legilor și să fie ales și înălțat la orice slujbă pînă și la domnie, de va socoti obște că cel ales este destoinic.

3. *Contribuția generală* însemnează că orce om care va trăi pe pămîntul Patriei noastre și va voi a se bucura de dreptul de alegător și de ales să plătească bir după venitul său, ca cu aceasta să se facă drumurile și ori cîte vor cere trebuințele Patriei fără a împovăra pe săteni ca pînă acum.

4. *Adunarea generală compusă din reprezentanți ai tuturor stărilor societății* însemnează că: de acum înainte se vor trimite la București deputați din proprietari, negustori, meșteri cum și din săteni ca să arate Guvernului ce trebuie să facă ca să înlesnească îmbunătățirea ocupațiilor lor.

5. *Domnul responsabil ales pe cîte 5 ani și căutat în toate stările societății* însemnează că: domnul la sfîrșitul celor 5 ani să-și arate cuvintele pentru care a făcut cutare sau culare lucru ca, de vor fi acele lucruri folositoare țării, să-l mai aleagă și pe alți ani? iar dacă acele lucruri vor fi nefolositoare să-l depărteze și să pue pe altul ales dintre lăcuitorii pînă și de la sate. Această măsură este prea bună, fraților, căci de aici înainte, Domnul nu va mai gîndi că este stăpin al nației, ca să cheltuiască banii cum îi va plăcea, pe fîntini* cînd trebuia să facă alte lucruri mai mult trebuincioase Nației; ci va gîndi că este cel *dintîi cetățean* răspunzător înșă pentru lucrurile sale, pînă la cea mai mică.

6. *Împuținarea listei civile și ridicarea oricărui mijloc de corupere* însemnează împuținarea lefii Domnului ca să nu poată face cheltuieli de prisos care strică pe oameni ce fac toate cît vîd la cei bogați, pentru că acele cheltuieli pricinuiă dorințe nesfîrșite care sileau pe miniștri și pe ceilalți slujbași, pînă și pe alocșii satelor pe care cunoașteți prea bine și D-stră să facă jafuri și năpăstuire fraților săteni ca să poată să-și îndestuleze trebuințele.

7. *Responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor (slujbașilor) în funcția ce ocupă* însemnează că atît funcționarii ce sînt lîngă Domn cît și ceilalți, pînă la cel mai de jos se îndatorează să dea seama pentru răul ce ar face vreunui lăcuitor prin jafuri sau alte năpăstui.

8. *Libertatea absolută a tiparului* însemnează că: orce om poate scrie și tipări orce este drept și adevărat pe care stăpinirea văzînd, este datoare a cerceta și a face

îndreptare celui ce s-ar plînge că l-a năpăstuit vr-un funcționar sau vr-un om bogat de care se tem ceilalți conjudefeni. Așadar, de acum ori care om vrea să nu mai fie apăsător, îi trebuie întâi să iubească adevărul și al doilea să știe carte ca să arate Nației întregi prin înscris că cutare l-a năpăstuit și dregătorii locali n-au vrut să cerceteze pricina lui ca să afle adevărul și să-i facă dreptate.

9. *Ori ce recompensie să vie de la Patrie prin reprezentanții săi, iar nu de la Domn însemnează că :* oamenii care au slujit bine Patriei să primească răsplătire de la Nație prin Adunanta generală iar nu prin Domn care mai totdeauna a făcut răsplătire unor oameni nevrednici.

10. *Dreptul fiecărui județ de a-și alege funcționarii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg de a-și alege Domn însemnează că :* precum Domnul țării se poate alege din orice clasă a lăcuitorilor și chiar dintre săteni, de va avea vreunul calitățile și virtuțile ce se cer de la un Domn, așa și funcționarii unui județ se poate alege dintre orășenii și dintre săteni, fie proprietar, fie clăcași, numai să fie cunoscut obștii că este destoinic pentru slujba care vrea să-i încredințeze ; și alegerile se vor face slobode, orice om va da glas pentru acela ce el va cunoaște destoinic.

11. *Gvardie națională însemnează că :* orice lăcuitor să fie dator a priveghea ziua sau noaptea (cînd va cere trebuința în locul unde se va rîndui) mișcările oamenilor înrăutățiți care ar vrea să vatăme foloasele și interesele obștii.

12. *Emancipația clăcașilor prin desrobire însemnează că :* clăcașii în viitor nu vor mai sluji ca iobagi, nici vor mai face zile de clacă ci vor avea o bucată de pămînt în a lor veșnică stăpînire, potrivit cu legiuirea ce se va întocmi pentru aceasta, pentru care proprietarii se vor despăgubi cu bani de către stăpînire, iar lucrul ce vor face lăcuitorii săteni proprietarilor li se va plăti în fiecare zi cu bani, asemănat cu așezămintele cele mai privitoare la aceasta.

13. *Emancipația mînăstirilor închinatelor însemnează că :* pe viitor mînăstirile din țara noastră care erau închinatelor altor mînăstiri din țara Grecească se vor izbăvi de acest jug apăsător, și banii ce dau lăcuitorii, așezați pe moșile mînăstirilor grecești vor rămîne în țara noastră ca să facă drumurile, școalele și alte îmbunătățiri de care Nația noastră are trebuință.

14. *Dezrobirea țiganilor prin despăgubire însemnează că :* nu mai poate de acum înainte să aibă robi... fiindcă, în cită vreme se vor afla robi în țară, Nația nu poate scăpa de relele năravuri [...] căci, pe nesimțite și fără voi chiar stăpîni acelor nenorocite ființe trebuia să se molipsească de unele din năravurile rele ; pentru că a pune o ființă a face un lucru care este împotriva aplecării lui ce-i firești, este o silă (s.n.) și tot ce este făcut prin silă, rău făcut și lipsit și pînă de nădejdea de perfecție. De aci naștea trebuința pentru stăpîni de a dojeni, apoi a bate și înșfîrșit a întrebuința și tiranie care făcea ca acei robi să fie vrăjmași [...].

15. *Reprezentant al țării la Constantinopolu dintre români însemnează că :* de acum înainte se va trimite la Înalta Poartă un om învățat, virtuos și iubitor a vedea Nația Română (sic) înaintînd și înflorînd în agricultură, meșteșuguri și bune năravuri fără să lase ca pînă acum streinilor prilejul ca să pîrască pe români înaintea națiilor luminate ale Europei.

16. *Instrucția egală și întreagă pentru tot Românul de amîndouă secsele însemnează că :* atît orășanul cît și săteanul în viitor vor învăța cele ce se predau în școale tot în limba patriei ; iar nu orășenii în limba grecească, precum se obișnuia sub domnii greci care făceau pe orășeni să defaime pe săteni cu gloriosul nume al strămoșilor noștri zicîndu-i : „Române” ca cum el ar fi vrut să zică că nu este fiu de român ci de grec sau de Dumnezeu, precum îi învăța dascălii lor greci care s-au silit prin toate mijloacele să vîre ură între orășeni și săteni ca să-i dezbine, cu gînd ca să-i slăbească, ca să poată mai pe urmă să sugă în pace sîngele sătenilor ; (s.n.) nici în l. franceză, precum se începuse sub domnul Gheorghe Bibescu care vrea să ne ducă la prăpastie în care se siliseră să ne ducă greci ; ci tot Românul, bărbat și femeie, fără a plăti nimic să învețe orice i-ar trebui să știe în limba română ca să se înfrățască mai bine orășanul cu săteanul ; iar de va avea mijloace să învețe și de va simți trebuința, atît fiul săteanului cît și al orășanului poate învăța mai pe urmă și alte limbi, în școalele orașelor mari.

17. *Desființarea rangurilor ce n-au funcții însemnează că :* pe viitor nu se mai zice nimănui boier și nevoier sau moșic, ci toți se numesc cetățeni, fii ai aceleiași Patrii, fiindcă toți jertfesc vremea, muncă și viața lor pentru înflorirea țării și pentru binele fiecărui cetățean în parte. Acest articol al leguirilor noastre de acum, fraților,

este unul din cele mai însemnătoare, din cele mai bune și din acelea ce va aduce mai multă fericire tuturor cetățenilor pentru că depărtează din leguirile noastre acea dorință nedreaptă și nefolositoare ce introduseseră vremile barbare ce au urmat după căderea străluciților noștri străbuni care nu cunoșteau asemenea zadarnice deosebiri între cetățenii Romei; deosebire care virise pizma, nesațiul și stricase năravurile noastre într-atît, încît și d-stră puteți mărturisi că un sătean care avea un petec de moșie, o vindea ca să poată dobîndi ca să dea o sută și două de galbeni aceluia ce puteam să-l facă boier de neam; sau de nu avea alit, cheltuia 40 de galbeni ca să se facă mazil, mai mult cu gînd de a se deosebi de frații săi; zic acestea, și va fi destul ca să dovedesc la cită stricăciune ajunsese Nația, fără a mai vorbi de *ordșeni care ajunseseră cu toată familia lor robii* celor care dau asemenea ranguri de cinste sau mai bine de dărăpănare, căci bogatul, după ce neîngrijea moșiile sale, le dă cu arendă unor oameni fără milă, numai ca să dobîndească bani să se îmbrace bine, ca să poată să easă în lume și să poată să se apropie de accia ce puteau să dea slujbele că, după aceea, sub mască de slugă al Patrii, să-i ia alți bani ca să-i dea un rang de onoare prin care, ce-i ce le dobîndeau, ziceau că asigură (sic) drepturile fiilor lor, fără să-și aducă aminte ca aceia care dau asemenea cinstire aveau îndatorire pusă de părinții lor ca să nu dea nimic celor ce se înfățișau cu mina goală, pentru că asemenea foloase le păstrau numai pentru fiii, nepoții și slugile lor; numai acestora puteau să le dea fără bani gata. Ziseu că bogați de moșiile lor și de mijloacele de a le îmbunătăți ca să-și înmulțească averea, că printr-aceasta să se facă folositori și binefăcători săracilor, singur mijloc prin care omul poate dobîndi plăcere și cinste în lumea aceasta și fericire adevărată în ceialaltă, nu îngrijeau de loc; căci șocoteau că n-au nici o datorie către stat ci numai drepturi de a cere slujbe și chiverniseală; ei nu cunoșteau decît dorința de a lua tot de la săraci, cu toate că mulți erau lipsiți și de hrana trebuincioasă nenorocitei lor ființe; și aceasta izvora numai din ideea că bogatul, ca epistat al celor ce da slujbele și rangurile, credeau că au drept a face toate cîte puteau să-i despăgubească de cele ce dedesc aceluia ce *priveau Țara ca moșie a lor* de la moși, strămoși și rangurile ca mijloc de chiverniseală. Să mulțumim și să laudăm de mil de ori pe acei bărbați care se nevoesc să goniască legile barbare ce am avut pînă acum și să pue în locul lor Constituția; pentru că aceasta privește pe tot omul ca fiu al Patrii și îndeamnă și pe sărac și pe bogat la munca sa: săracului îi zice: „Lucrează cîmpul și meștesugul tău ca să fii fericit” iar bogatului îi dovedește că, pe cît va lucra mai bine moșiile sale, pe atît el va aduce mai mult folos Patrii și obștii; și pentru aceasta el se va răsplăti cu cinstirile celorlalți cetățeni *întocmai ca un frate în vîrstă*, înțelept, bun și drept ce ocîrmuește casa părintească în locul celui ce l-a născut și a slăbit de bătrînețe; și această cinstire și respect din partea aceluia ce-l vor cunoaște, și vor admira cu drept cuvînt virtuțile lui va fi cea mai glorioasă răsplată și cea mai frumoasă, dreaptă și adevărată deosebire pentru un suflet bine-născut.

18. *Destiințarea pedepsei cu bătaia*, însemnează că: în viitor nu se va mai bate un om de către dregători. Dar, fraților, aceasta nu trebuie să vă facă să gîndiți că dacă se ridică bătaia, stăpînirea nu mai are mijloace de pedeapsă pentru leneși, pentru înrăutățiți și pentru răufăcători; căci o asemenea gîndire este o rușine pentru un Român care se coboară dintr-un neam atît de vestit în istoria lumii, încît toate neamurile luminate din ziua de astăzi numesc pe străbunii noștri: „Poporul împărat” pentru că Românii, în cîte vremi au fost supuși legilor, curagioși, înțelepți și drepți au stăpînit [...] nu trebuie, zic, să gîndiți că stăpînirea n-are mijloace a pedepsi pe cele trei feluri de oameni: de vă aduceți aminte de anul 1846, cînd am pus la rezervă leafa a 33 de inși care cereau mai bucuros să-i bat pentru neîmplinirea datoriilor lor, puteți înțelege că sunt și alte mijloace de pedeapsă; și trebuie să vă aduceți iarăși aminte, că, mai pe urmă pentru îndărătnicirea lor și ferirea de peste ce ar fi căzut asupra d-stră și a mea, l-am scos din slujbă. Dintr-aceasta puteți cunoaște că dacă eu, care sînt supus altora, am avut mijloace a pedepsi pe cei leneși și răi fără bătaie, stăpînirea căreia Nația întreagă dă toată puterea a face pe cei răi buni, are mult mai multe și mai felurite mijloace de pedeapsă și de îndreptare; ea mai întîi îi va dojeni cu poveți, după aceea cu arest, apoi cu straf înșămănător (sic) dup-aceasta i va lipsi de dreptul de cinste ce se dă acum fiecărui Român cu purtări bune, de a alege pe dregătorii săi și de a fi ales și el, de va fi destoinic; și în sfîrșit pe cel înrăutățit, va răpi din casa și din familia sa și-l va pune la închisoare pe mai mulți ani; și nu în închisoare ca cele de acum, ci în închisori făcute într-adins, unde fiecare va sta numai noaptea și singur ca să nu spue blestămățiile sale și altora ca să-i strice,

și unde va avea numai locul trebuincios să stea p-o laviță ca p-un scaun, fără să poată să se răstoarne ca să se culce. Vedeți dar, fraților, câte alte felurite pedepse poate avea stăpînirea pentru îndreptarea netrebnicilor; fie vă milă de dinșii și de noi toți Românii, aduceți-vă aminte că o faptă necinstită a unui om dintr-un sat, necinstește pe toți consătenii și mai multe sate. Astfel, pune (sic) o pată grozavă pe toată Nația și dă drept streinilor a rîde de dînsa. Interesați-vă dar de acei frați greșiți, nu-i lăsați să săvîrșească fapte pentru că d-stră sînteți apostolii adevărului și prin urmare ai bunelor năravuri care se pot introduce la sate numai prin d-stră candidații de învățători de la care Nația așteaptă mari slujbe și îndreptări în vechile și relele năravuri.

19. *Desliințarea atît în vorbă cît și în faptă a pedepsei cu moartea.* Asta dovedește, fraților, frumosul suflet al leguitorilor noștri de acum, care nu numai nu pot să vadă, dar nici s-auză că a murit cineva osîndit de legi, știind că o asemenea faptă este prea defăimătoare pentru Nația noastră. Aceste vorbe ale leguitorilor noștri, ne fac să crez că ei, de ar putea, ar învia și pe cei ce au murit mai înainte ca să avem mai mulți frați și ca să se bucure și ei de niște legi, care, în vremea lor, nu se aflau în nici o parte a lumii, și pe care trei luni mai înainte, nu puteam să nădăjduim nici noi, cei de acum în viață. Eu socotesc că leguitorii aceștia au nădăjduit, precum crez și eu, că prin întocmirea feluritelor așezăminte, peste puțin nu vom mai avea în țară nici leneși, nici săraci, nici făcători de rele.

20. *Așezăminte penitenciare unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți.* Însemnează că: pe viitor în loc de pușcării, unde arestanți șed mai mult fără treabă, și în loc de ocne, Nația va face felurite așezăminte *manolactoriale* unde cei vinovați deodată cu împlinirea sorocului osîndei lor, vor avea de învățat și un meșesug cu care, plecînd din locul osîndii înavușiți de oarecare căpitălaș, drept al său cîștigat din jumătatea prețului lucrurilor săvîrșite în vremea osîndei, pentru ca cu cealaltă parte se cuvine să despăgubească pe Nație pentru cheltuielile făcute cu hrana și îmbrăcămîntea arestantului, se dă cînstit cu meșesugul lui, și cu acest mijloc din om necinstit se va face cinstit; din om nefolositor se va face folositor soțietății și din netrebnic și înrăutățit se va face bun și de ispravă; căci într-adevăr, băgînd seama, aflăm că oamenii sînt răi numai pentru că unii au fost neîngrijiți sau rău îngrijiți în copilăria lor, alții pentru că n-au cu ce să trăiască, iar alții pentru că au prisos — nu știu ce să facă cu vremea și nu știu cum ar trebui să întrebuințeze bine averea lor. Cînd o stăpînire ar fi atît de nenorocită ca să facă pe toți oamenii să întrebuințeze bine vremea lor și să nu lipsească nimic, atunci toate relele ar înceta dintre oameni.

21. *Emancipația Israeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință* va să zică că: Guvernul nostru dă drept tuturor locuitorilor de orice nație și de orice religie dacă vor fi credincioși legilor noastre și dacă vor lucra cu gînd bun pentru înflorirea Patrii și a Nației noastre știind că cel ce face fapte bune poate fi creștin și fără a fi botezat ca creștinul...; prin urmare, tot omul fie Neamț, Evreu sau de orice credință poate să se socotească și să aibă drepturile unui patriot, de va fi tribut și va împlini toate celelalte datorii poruncite de legile țării noastre, care are trebuință de oameni și mai ales de oameni de știință.

Acestea sînt, fraților, cele ce pociu să vă spui și să spui și să vă deslușesc din Constituție. Spuneți și explicați și d-stră cum veți socoti mai bine consătenilor d-stră. Cînd guvernul va însărcina alt om cu mai multă știință să le explice mai bine și să vi le trimită tipărite în Învățătorul Satului.

C. Codreanu, prof. cls. I al școlei normale din Vilcea

NOTE

¹ G. D. Iscru, *Revoluția de la 1848 și învățămîntul public la sate în Țara Românească*, în „Studii” revistă de istorie, t 25 (1972) nr. 5, p. 967—987.

² Gh. Smărăndache, *Armata Țării Românești în sprijinul revoluției de la 1848*, în „Studii și materiale de istorie modernă” 1963, vol. III, p. 57—58.

³ P. Constantinescu — Iași, *Intellectualii și revoluția de la 1848 în Țara Românească*, Buc. 1948; cf idem, *Trei pictori revoluționari în 1848* în „Studii și articole de

istorie" vol. I (1948) nr. 3, p. 152—213; cf. Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, Buc. 1973.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea populară din București, consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție* (16 iunie 1973). Buc. 1973, p. 6.

⁵ Fl. Stănculescu, *Școala din Țara Românească în sprijinul revoluției de la 1848*, în „Studii” rev. de Ist. t. 26 (1973) nr. 3, p. 459—473.

⁶ Ibidem, p. 471—473, tabelele participanților la revoluție.

⁷ Arh. Stat. Buc. Fond. Minist. Instr. publice, Țara Românească, ds. 1297/1847, f. 410—413.

⁸ Idem, ds. 7873/1833, f. 50

⁹ Ibidem, f. 78

¹⁰ Idem, ds. 1747/1845, f. 1

¹¹ Idem, ds. 1297, p. 4

¹² Ibidem, f. 50 și 59

¹³ Ibidem, f. 75

¹⁴ Ibidem, f. 226

¹⁵ Ibidem, f. 242; vezi și Fl. Stănculescu, *op. cit.* p. 471

¹⁶ I. Popescu-Cilieni, *Participarea unor profesori olteni la revoluția de la 1848* în „Comunicări și articole de istorie” Buc. 1955, p. 55—56.

¹⁷ Arh. Stat. Buc. Fond. cit. ds. 1297/1847, f. 301.

¹⁸ Ileana Petrescu—*Documente privind revoluția de la 1848 în Oltenia*, Craiova, 1969, p. X—XLIX.

¹⁹ Vezi G. D. Iscriu, *op. cit.*, p. 978—981 și Fl. Stănculescu, *op. cit.*, p. 462—263.

²⁰ Arh. Stat. Buc. Fond. cit. ds. 1297/1847, f. 409 (s.n.)

²¹ C. D. Aricescu, *Corespondența secretă și acte inedite ale capilor revoluției române de la 1848*, broșura II, Buc. 1874, p. 102.

²² Arh. Stat. Buc. Fond. cit. ds. 1460/1848, p. 31 (s.n.)

²³ Vezi comentarea succintă și în comparație cu deslușirea lui Gheorghe Călinescu, de la Tirgu-Jiu la G. D. Iscriu, *op. cit.* p. 978—981.

²⁴ *Anul 1848 în Principatele române* tom. I, Buc. 1902, p. 490—501.

²⁵ Consul roman în 282 î.e.n.; lupta împotriva samniților și a regelui Pyrrhus. Numele său a rămas proverbial prin a numi pe un om integru.

²⁶ Curius Dentatus a fost ales de trei ori consul. Luptător împotriva popoarelor italiice. Numele lui, prin comparație, se atribuie celor dezinteresați, dușmani ai fostului.

²⁷ Arh. Stat. Buc. Fond. cit., ds., 1297/1847, filele 410—413.